

KS/2024:476

KS § 171**Visselblåsarfunktion i Gagnefs kommun****Kommunstyrelsens förslag till kommunfullmäktige**

1. Ge kommunstyrelsen i uppdrag att utforma visselblåsarfunktionen i Gagnefs kommun i enlighet med fullmäktigeberedningens förslag till åtgärder.

Kommunstyrelsens beslut under förutsättning av erforderligt beslut från kommunfullmäktige

1. Ge kommunchefen i uppdrag att ta fram förslag till riktlinjer och organisation för visselblåsarfunktionen i Gagnefs kommun i enlighet med fullmäktigeberedningens förslag till åtgärder.

Motivering till beslut

Beredningens förslag till åtgärder (1-10) kan bedömas relevanta och ändamålsenliga.

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige beslutade den 17 juni 2024, KF § 95, att tillsätta en fullmäktigeberedning för översyn av visselblåsarfunktionen i Gagnefs kommun. Beredningen gavs i uppdrag att lämna förslag på åtgärder för en ändamålsenlig hantering av visselblåsarärenden.

Redovisning och förslag till åtgärder

Beredning har med betänkande den 30 oktober 2024 sammanfattat sitt arbete och enhälligt lämnat förslag till åtgärder enligt följande.

1. Anvisningar för organisation och hantering av visselblåsarärenden föreslås fastställas av kommunstyrelsen.
2. Fortsätta med en extern plattform för mottagande av anmälningar gällande visselblåsarärenden.
3. Nytt avtal om en extern plattform ska upphandlas när nuvarande avtal går ut.
4. Kommunens interna struktur för hantering av visselblåsarärenden ska bestå av två steg, (1) första bedömning och (2) utredning.
5. Utredningsgruppen föreslås utses av kommunstyrelsen och rekommenderas bestå av HR-chef, kommunjurist och stabschef.
6. Sammankallande i utredningsgruppen är HR-chefen.

7. Utredningsgruppen äger rätt att fritt besluta om att anlita hjälp för vidare utredning, detta kan ske både med extern- och intern kompetens.
8. Vid misstanke om brott, ska kommunchefen underrättas och anmäla ärendet till polis.
9. Utredningsgruppen ansvarar även för att minst en (1) gång per år sammanställa och rapportera om antalet inkomna anmälningar och om antalet utredda anmälningar till kommunstyrelsen.
10. Utredningsgruppen ska även överväga och föreslå eventuella förändringar gällande anvisningar och arbetssätt.

Bedömning

Beredningens har lämnat förslag på åtgärder för att uppnå en mer ändamålsenlig hantering av visselblåsarärenden.

Kommunfullmäktige kan motta beredningens betänkande och besluta i enlighet med beredningens förslag på åtgärder.

Måluppfyllelse

Enligt lag ska Gagnefs kommun organisera och upprätthålla en visselblåsarfunktion.

Beslutsunderlag

Tjänsteutlåtande, kommunstyrelsens förvaltning, 2024-11-06, 2 sidor.

Sammanfattning av beredningens arbete och förslag till åtgärder, betänkande, 2024-10-30, 4 sidor.

Anvisning avseende visselblåsfunktionen och visselblåsarärenden inom Gagnefs kommun, 2 sidor.

Sammanfattning, Visselblåsarlagen, 2 sidor.

Tidigare beslut i ärendet

KF 240617 § 95

Lagrum

Lag (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden

Protokollsutdrag

Kommunfullmäktige

**Fullmäktigeberedning
Visselblåsarfunktionen**

Sammanfattning av beredningens arbete och förslag till åtgärder

BAKGRUND OCH UPPDRAG

Kommunfullmäktige beslutade den 17 juni 2024 (KF § 95), att på förslag av kommunfullmäktiges revisorer, tillsätta en tillfällig beredning i syfte att genomföra en översyn och lämna förslag på en ändamålsenlig hantering av visselblåsarärenden. Uppdraget, som initierades i juni 2024, syftar till att förbättra befintliga rutiner och att säkerställa att kommunen följer den lagstiftning som gäller för visselblåsarärenden.

Beredningens har haft följande sammansättning.

Alf Johansson (S)
Ola Hebert (C)
Daniel Caesar (KD)
Anders Ahlgren (C)
Tomas Ström (S)
Lars Svensson (M)
Stefan Blomkvist (SD/senare oberoende)
Ulf Haglund (KOSA)

Anders Ahlgren har varit beredningens ordförande.

INLEDNING - om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden

Visselblåsarlagen (Lag 2021:890) erbjuder skydd för personer som rapporterar allvarliga missförhållanden i ett arbetsrelaterat sammanhang, som är av allmänt intresse. Detta kan gälla både nuvarande och tidigare anställningar, samt arbetsplatser inom både privat och offentlig sektor.

BEREDNINGSGRUPPENS INLEDANDE SYNPUNKTER

Beredningen har i sitt arbete utgått ifrån och lämnar förslag på åtgärder utifrån att ett visselblåsarärende ska vara arbetsrelaterat, vara av allmänt intresse och utgöra ett allvarligt missförhållande.

Exempel på missförhållanden som kan rapporteras enligt lagen inkluderar:

- Korruption eller mutor
- Allvarliga fall av diskriminering eller trakasserier
- Brott mot arbetsmiljöregler
- Miljöproblem eller risker för folkhälsan

Rapporteringskanalerna ska säkerställa att visselblåsarens identitet skyddas. Det finns även möjlighet att rapportera anonymt, och arbetsgivaren får inte försöka avslöja identiteten om anonymitet efterfrågas.

Arbetsgivaren ska säkerställa att det finns tydliga och säkra kanaler för att ta emot rapporter. De ansvariga personerna som hanterar rapporterna ska vara oberoende och ge återkoppling till visselblåsaren inom sju dagar efter mottagandet, samt en uppföljning inom tre månader.

Visselblåsarfunktionen är inte avsedd för allmänna klagomål som rör exempelvis arbetsmiljö, ledarskap eller lön. Sådana frågor bör hanteras genom arbetsgivarens ordinarie HR-kanaler eller fackliga representanter. Om det handlar om mobbning eller trakasserier bör det rapporteras till HR eller närmaste chef. Den fastställda ordningen för samverkan och förhandlingar ska följas.

Beredningsgruppen har utgått från följande synpunkter i sitt uppdrag och utifrån syftet med beredningen.

Visselblåsarfunktionen är inte, och ska inte, tillåtas vara en partiskiljande fråga. Ett visselblåsarärende ska bedömas utifrån allmänintresse och ska grundas på saklighet och opartiskhet. Beredningen bedömer det vara av vikt att det i både internt och externt syfte tydliggörs att visselblåsarärende avser allvarliga missförhållanden i arbetsrelaterat sammanhang och som är av allmänt intresse.

Beredningen betonar särskilt att visselblåsarlagen och visselblåsarfunktionen avser att motverka och undanröja allvarliga och arbetsrelaterade missförhållanden. Lagen och funktionen avser inte att vara en kanal eller en arena för allmänt missnöje, upplevda oförrätter av personligt slag eller ett forum för frågor och ärenden som ska hanteras och avgöras på annat avsett vis. Betoningen ligger på allvarligt, arbetsrelaterat och på ett allmänt intresse.

Beredningens slutsats är att det krävs nya och tydliggjorda anvisningar för visselblåsarfunktionen och visselblåsarärenden i Gagnefs kommun. Anvisningarna ska godkännas och fastställas av kommunstyrelsen för att fungera som ett styrande dokument.

Frågor och ärenden i samverkansgrupper (central samverkansgrupp och lokal samverkansgrupp) är i första hand inte frågor som är visselblåsarärenden. Det är viktigt att beakta fastställd förhandlingsordning.

BEREDNINGENS ARBETE

Beredningen har arbetat under flera möten där även sakkunniga och tjänstepersoner har deltagit.

Nedan följer en översikt av dessa möten och huvudpunkterna som behandlats:

- **Möte 1 – 14 augusti 2024:** Vid detta möte presenterade _____, före detta kommunjurist i Falu kommun, huvuddragen i visselblåsarlagen och i EU-direktivet. Han redogjorde för det absoluta skydd som visselblåsare har enligt lag och vikten av att ha interna och externa rapporteringskanaler. Diskussionen belyste behovet av att förbättra rutinerna kring dataskydd och sekretesshantering i hanteringen av visselblåsarärenden, gällande så väl anmälning som mottagning och utredning.
- **Möte 2 – 28 augusti 2024:** Vid detta möte diskuterades den nuvarande organisationen och rutinen i Gagnefs kommun med **Qnister AB** (för anmälning via teknisk plattform och första bedömning) samt **Insatt AB** (för utredningsstöd). Nuvarande hantering bedömdes fungera tekniskt, men det framkom brister gällande så väl organisation som rutiner. Hanteringen framstod som oklar, särskilt i fall där externa utredningar har beställts. Det redovisades att det över tid har inkommit cirka tio anmälningar varav två har varit föremål för vidare bedömning.
- **Möte 3 – 2 oktober 2024:** Detta möte sammanfattade beredningens hittillsvarande arbete och fokuserade på avtalsrättsliga frågor samt redovisning av sondering gällande hanteringen av visselblåsarärenden bland närliggande kommuner. Beredningen övervägde även möjligheten till ett samarbete med andra kommuner för att utbyta utredningsfunktioner.

BEREDNINGENS BEDÖMNINGAR

Beredningen har identifierat flera områden där förbättringar behövs:

Tydligare organisation och ansvarsfördelning:

Beredningen noterar att det i nuläget finns en viss otydlighet gällande vem som har mandat att fatta beslut och att hantera visselblåsarärenden. Kontaktgruppen och den interna utredningsgruppen har överlappande roller, vilket ibland leder till förvirring. Dessutom bedömdes det att upphandling av externa utredare har varit kostsamt och oklart i fråga om direktiv och omfattning.

Nuvarande system och avtal:

Kommunens avtal med Qnister AB är giltigt fram till maj 2026. Beredningen föreslår att en konkurrensutsättning genomförs för att säkerställa bästa möjliga kvalitet och pris när avtalet löper ut. Kostnaden för nuvarande plattform är 38 000 kr/år, och kommunen förbinder sig därutöver inte att köpa externa tjänster.

Förbättrade strukturer:

Hanteringen av visseblåsarärenden har bedömts som osäker vid vissa tillfällen, speciellt när externa parter har anlåtats för utredning. Det finns ett behov av tydligare struktur och mandat för att säkerställa att ärenden hanteras korrekt och inom rimlig tid.

Anvisningar för organisation och hantering av visseblåsarärenden föreslås fastställas av kommunstyrelsen.

FÖRSLAG PÅ ORGANISATION

Beredningen lämnar följande förslag gällande organisation för hantering av visseblåsarärenden

Anmälningssfunktion och första bedömning

Kommunen bör fortsatt ha en extern plattform för mottagande av visseblåsarärenden. Den externa parten ska säkerställa anonymitet och sekretess vid mottagandet av anmälningar. När nuvarande avtal går ut ska en konkurrensutsättning ske.

Frågan om extern part och portal ska avgöras utifrån säkerhet, förtroende och legitimitet. Anmälarens skydd måste garanteras. En gemensam portal med upp till tre samverkande kommuner via samverkansavtal, för triangulering, är mest önskvärd. Det är till fördel om samverkande kommuner har ett likvärdigt system för att ta emot anmälningar.

Kommunens interna struktur för hantering av visseblåsarärenden ska bestå av två steg, första bedömning och utredning:

Första bedömning:

Utredningsgruppen (ej att förväxla med föreliggande fullmäktigeberedning) är mottagare av samtliga anmälningar. Det är utredningsgruppen, med minst två (2) i förening, som först bedömer huruvida en anmälning är att anses vara ett visseblåsarärende eller inte.

Utredningsgruppen

Utredningsgruppen föreslås utses av KS och rekommenderas bestå av HR-chef, kommunjurist och stabschef.

Sammanfattande i utredningsgruppen är HR-chefen.

När ett visseblåsarärende bedöms kräva en fördjupad utredning gäller följande:

Utredningsgruppen äger rätt att fritt besluta om att anlita hjälp för vidare utredning, detta kan ske både med extern- och intern kompetens.

Utredningsgruppen sammanfattar varje anmälning som gjorts föremål för en fördjupad utredning och lämnar förslag på erforderlig åtgärd till behörig instans eller avskriver en anmälning från vidare åtgärd. Visseblåsararen i respektive ärende underrättas om utredningsgruppens bedömning, slutsats och åtgärd.

Vid misstanke om brott, ska kommunchefen underrättas och anmäla ärendet till polis.

Utredningsgruppen ansvarar även för att minst en (1) gång per år sammanställa och rapportera om antalet inkomna anmälningar och om antalet utredda anmälningar till kommunstyrelsen.

Gruppen ska även överväga och föreslå eventuella förändringar gällande anvisningar och arbetssätt.

SAMVERKAN FÖR ÖKAD SÄKERHET, LEGIMITET OCH FÖRTROENDE

Beredningen föreslår att Gagnefs kommun aktivt söker efter en till två samverkanskommuner för att utbyta utredningsfunktioner, vilket kan bidra till att skapa en stabil och förtroendefull organisation

Samverkan med andra kommuner kan inte anses geografiskt begränsat till endast närliggande kommuner.

En gemensam portal med upp till tre samverkande kommuner via samverkansavtal, för triangelning, är mest önskvärd. Det är till fördel om samverkande kommuner har ett likvärdigt system för att ta emot anmälningar.

SLUTSATS

Den föreslagna organisationen och anvisningarna för visselblåsarhantering i Gagnefs kommun bedöms ge en robust och säker process för hantering av anmälningar. Genom att stärka den interna strukturen och säkerställa att anvisning för bedömning och utredning är tydliga, kan kommunen bättre hantera ärenden och säkerställa rättssäkerhet för visselblåsare.

Fullmäktigeberedningens konkreta rekommendationer är:

- **Konkurrensutsättning** av den externa plattformen efter att nuvarande avtal löper ut.
- **Utveckla interna utredningsfunktioner** med tydliga mandat och möjlighet att adjungera vid behov.
- **Årlig genomgång** av rutiner och statistik för att säkerställa att visselblåsarfunktionen möter de aktuella kraven.
- **Söka samverkanskommuner** för att kunna dela resurser och erfarenheter inom visselblåsarhantering.

Bilagor

KF protokoll den 17 juni 2024, § 95.

Förslag till anvisning för hantering av visselblåsarärenden i Gagnefs kommun.

Sammanfattning av Visselblåsarlagen.

Anvisning avseende visselblåsfunktionen och visselblåsarärenden inom Gagnefs kommun

Visselblåsarfunktionen och visselblåsarärenden ska organiseras och hanteras utifrån säkerhet, förtroende och legitimitet.

Anmälarens skydd ska alltid garanteras.

Anmälningssfunktion - extern plattform

Anmälning av ärende sker digitalt via en extern och säker plattform.

Utredningsgrupp

Utredningsgruppen utses av kommunstyrelsen och består av HR-chef, kommunjurist och stabschef.

Utredningsgruppen är mottagare av samtliga anmälningar.

HR-chef är sammankallande för utredningsgruppen.

Första bedömning

Utredningsgruppen, med minst två i förening, bedömer huruvida en anmälning är att anses vara ett visselblåsarärende.

Inkomna anmälningar bedöms utifrån allmänintresse och ska grundas på saklighet och opartiskhet samt att det för ärendet bedöms föreligga ett arbetsrelaterat sammanhang.

Fastställd ordning för samverkan i central samverkansgrupp och lokal samverkansgrupp samt formell förhandling ska beaktas. Sådana ärenden ska inte hanteras som visselblåsarärenden.

- Inget visselblåsarärende - ärendet avslutas och återkopplas till rapportören.
- Visselblåsarärende utreds vidare.

Vid misstanke om brott ska kommunchefen underrättas och anmäla ärendet till polis.

Hantering av visselblåsarärende

Utredningsgruppen i sin helhet sammankallas så snart en anmälning ska hanteras som ett visselblåsarärende.

Utredningsgruppen bestämmer den fortsatta hanteringen av ett visselblåsarärende.

Utredningsgruppen bedömer vilken funktion som ska kontaktas med anledning av pågående utredning.

Utifrån legitimitet och förtroende har utredningsgruppen möjlighet att fritt adjungera utredningsstöd. Detta kan avse så väl intern som extern kompetens.

Beslut om fortsatta utredning genomförs externt eller internt fattas av utredningsgruppen i förening. Vid stridande mening inom utredningsgruppen fattas beslut om fortsatt utredning av kommunchefen, efter hörande av personalutskottet.

Utredningsgruppen bedömer särskilt huruvida den person som är föremål för anmälning ska göras föremål för åtgärd under den tid som utredning i visselblåsarärendet pågår.

I fall där visselblåsarärendet avser kommunchef eller HR-chef ska kommunstyrelsens ordförande ersätta kommunchefen respektive HR-chefen i utredningsgruppen.

I de fall visselblåsärende avser person inom förtroendemannaorganisationen informeras kommunstyrelsens ordförande att utredning inletts.

I de fall visselblåsärendet avser kommunstyrelsens ordförande informeras kommunstyrelsens vice ordförande att utredning i ett visselblåsärende har inletts.

Utredningsgruppen sammanfattar varje anmälning som gjorts föremål för en fördjupad utredning och lämnar förslag på erforderlig åtgärd till behörig instans eller avskriver en anmälning från vidare åtgärd. Visselblåsaren i respektive ärende underrättas om utredningsgruppens bedömning, slutsats och åtgärd.

Särskilt om registrering samt offentlighet och sekretess

Visselblåsärenden ska dokumenteras på ett säkert och ändamålsenligt sätt, med särskilt beaktande av ett absolut skydd för anmälaren.

Inkomna anmälningar som inte bedömts vara ett visselblåsärende avslutas med besked till anmälaren, utan registrering, men ges ett nummer i en löpande serie för innevarande år syftande till statistisk bearbetning och redovisning.

Ärenden som blir föremål för vidare utredning ska registreras

Vid registrering ska anmälningen registreras som personalärende. En anmälning ska inte registreras som visselblåsärende.

Den person/funktion som anmälningen rör skyddas inte av sekretess.

Utredning i ärende ska genomföras med respekt och varsamhet samt vila på objektivitet och saktighet.

Utredning är lika viktig för att påvisa oegentlighet som för att avfärda en misstanke om oegentlighet.

Övrigt

Utredningsgruppen är administratörer av funktionens digitala system (plattformen).

Utredningsgruppen ska minst en (1) gång per år göra uppföljning gällande inkomna ärenden samt rutiner och arbetssätt.

SAMMANFATTNING

Visselblåsarlagen - Skydd för personer som rapporterar arbetsrelaterade missförhållanden

Vad innebär visselblåsarlagen?

Visselblåsarlagen erbjuder skydd för personer som rapporterar allvarliga missförhållanden i ett arbetsrelaterat sammanhang, som är av allmänt intresse. Detta kan gälla både nuvarande och tidigare anställningar, samt arbetsplatser inom både privat och offentlig sektor.

Vilka typer av missförhållanden omfattas?

Exempel på missförhållanden som kan rapporteras enligt lagen inkluderar:

- Korruption eller mutor
- Allvarliga fall av diskriminering eller trakasserier
- Brott mot arbetsmiljöregler
- Miljöproblem eller risker för folkhälsan

Hur rapportering kan ske och vem som omfattas av lagen

Tre vägar för rapportering:

1. **Internt:** Genom arbetsgivarens interna rapporteringskanaler.
2. **Extern:** Till särskilda myndigheter som ansvarar för att hantera visselblåsarärenden.
3. **Offentligt:** Om det finns ett behov av att sprida information brett för att förhindra allvarliga skador.

Vem omfattas av skyddet?

Följande kategorier omfattas av visselblåsarlagens skydd:

- Anställda och tidigare anställda
- Personer som söker arbete
- Volontärer och praktikanter
- Egenföretagare som utför uppdrag

Konsekvenser av att lämna felaktig information

Om någon medvetet lämnar falska uppgifter kan det leda till disciplinära eller rättsliga åtgärder. Däremot är den som rapporterar i god tro skyddad, även om informationen senare visar sig vara felaktig.

Skydd av identiteten:

Rapporteringskanalerna ska säkerställa att visselblåsarens identitet skyddas. Det finns även möjlighet att rapportera anonymt, och arbetsgivaren får inte försöka avslöja identiteten om anonymitet efterfrågas.

Arbetsgivarens ansvar

Företag med färre än 50 anställda:

Arbetsgivare som har färre än 50 anställda är inte skyldiga att inrätta en visselblåsarfunktion, men skyddet mot repressalier gäller fortfarande. Anställda på sådana arbetsplatser har rätt att rapportera direkt till ansvarig chef.

Arbetsgivarens skyldigheter:

Arbetsgivaren ska säkerställa att det finns tydliga och säkra kanaler för att ta emot rapporter. De ansvariga personerna som hanterar rapporterna ska vara oberoende och ge återkoppling till visseblåsaren inom sju dagar efter mottagandet, samt en uppföljning inom tre månader.

När visseblåsarfunktionen inte ska användas

Visseblåsarfunktionen är inte avsedd för allmänna klagomål som rör exempelvis arbetsmiljö, ledarskap eller lön. Sådana frågor bör hanteras genom arbetsgivarens ordinarie HR-kanaler eller fackliga representanter. Om det handlar om mobbning eller trakasserier bör det rapporteras till HR eller närmaste chef.